

Թեան հրաման առնելով՝ իր նախկին գիւանադը պրին հետ եւրոպացւոց հիւպատոսներուն գնաց անոնց ծանուցանելու որ՝ երբ որ եւրոպական բա-
րեկամ տէրութեանց պատերազմական նաւերը քա-
ղաքին առաջը հասնելով քսան և մէկ թնդանոցով
քաղաքը բարեւէն նէ՝ քաղաքին կողմէն ալ նոյն
չափ թնդանոց նետելով բարեւելին կ'ընդունուի .
բայց թէ որ այս քսան և մէկ թնդանոցէն ետքը
նաւապետն ալ առանձին իւր կողմէն բարեւելու
համար տասն և ինն թնդանոց նետէ նէ, ինչպէս
որ սմանք սովորութիւն ըրած են . քաղաքին կող-
մէն ասոնց բարեւը չընդունուի :

Այս օրերս անձրեւ գալով մէկէն 'ի մէկ երե-
ւելի կերպով օդը փոխուեցաւ . և այն անձրեւներ
ըսեն վրայ հիմա չէ թէ զով, այլ ցորտ ու կրնայ
բաղիլ . որովհետեւ շարունակ հիւսիսային քամին
կը փռէ :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՐԵՐ

ԳԱՂԱԽԱՆ : Հասարակագիտութեան նախագահ
հը փառիք քանի մը օր կենսային ետքը՝ Հերպուր-
ծովի զերեւոյ քաղաքը գնաց : Առաջիկայ ամէն տեղ
գրեթէ խորհուած էին կառավարութեան կողմէն . որ
պատերազմական նաւերը ուր որ են նէ ժողովին
հոն գան . որովհետեւ նաւական պատերազմի մեծ
կրթութիւն մը պիտի ըլլար այն տեղը : Այս պատ-
ճառաւ ձեռնարկ ծով պողոտայ Ֆրանսիայի նաւա-
խաւան ալ Մալթայի ջրերէն ելած և Հերպուր-
քի առաջ գացած էր : Այս վարժութիւնը ամենե-
րեւ համար ինկիլիսթիւնայէն ալ երեւելի ծովապետ-
ներ և ծովային պատերազմական արուեստին հը
մուտ մարդիկ եկան Հերպուր . որոց մէջ երեւելի
է Չառլզ Մէրիթ անուանի ծովապետը, որ Աքետ-
յի բերդը Ազիպատի փոխադրային ձեռքէն տռած
էր, երբոր նոյն փոխադրային մեծագոր տէրութեան
հրամանին դէմ կենդանի նախորդ ինքնակալ սուլ-
թան Մահմադ Կայսեր օրը՝ այն բերդը գրաւած
էր : Ինչպէս զատ հոն էին նաեւ Միլ թօմաս Բօք-
րան անուանի ծովակալի փոխանորդը, և Մէյնս-
ր, Սաանէյ, Սլենտի և Զօլ նաւապետները :

Ֆրանսիայի ամէն գաւառ քաղաքական կա-
ռավարութիւնը ընդհանուր խորհուրդ (քոնսէյլ մէ-
նէսալ) ըստած ժողովքները կը գումարուին . մե-
ծաբայն մարտ Ֆրանսիայի կառավարութեան հաս-
տատունն մնացուն փոխադրելով կ'ուզեն որ 1848ին
չինուած սահմանադրութիւնը քննուի, և հիմակ
ուան պարագայներուն չի սարմարած տեղերը փոխ-
ուին :

Պօտոյի դուքսը օգոստոս 31ին Վիլլապոր-
նէն ելուա : Այլեւէն առաջ հոն իրեն այցելութեան
եկող Ֆրանսիացիները ժողովեց և ատենախօսութիւն
մը ըրաւ . որուն մէջ յիշատակութեան արժանի է
այս խօսքը . « Չէր շատերուն հետ խօսեցայ . և
իմ մտնաւոր միտքս և գաղափարս անոնց հաս-
կըցուցի . գիտաւորութիւնս և կամքս իմացուցի .
որոց վրայ վստահ եմ նէ անոնք նշանակեցին, և
բռնելու ձառնանին ստորագրեցին : Սկզբնաւորե-
րու վրայ հաստատուն կենամք, բայց մարդոց հետ
ալ խաղաղութեամբ վարուինք . ահաւաստի ես զիս
մէկ օրինակ կուտամ » :

Երբայապէս դուքսը Ֆրանսիացիներէն և Նո-
րմանիայէն և Ռադիպոնէն անցնելով Վիլլապոր-
նէն քաղաքը պիտի երթայ . և հոն Նոգէ-
նի (Երոսիման) մեծ զբոսն տունը պիտի կուսայ ժա-
մանակ մը : Այս մեծ գուքը՝ Պօտոյի դքսին կո-
ղակցին հօրեղբայրն է :

Կրտսի որ՝ Ֆրանսիացի կառավարութիւնն
ալ ինկիլիսթի և ուսուցող կառավարութեանցը պէս
արտաքին կարգի պատգամաւոր մը պիտի խրկէ Տա-
նիմաքայի Բօքէնհայի մայրաքաղաքը . և այս պաշ-
տօնս Պ. Պաքուսին պիտի յանձնուի . որ ասանկ
պաշտօններու պէտք եղած հմտութիւններովը ե-
րեւելի մէկ անձ մըն է : Հերպուր ժողովուած նա-
ւերուն մէկ մասին ալ հրաման պիտի ըլլայ որ Պաշ-
ղիք ծովուն կողմն երթալու պատրաստութիւն
տեսնեն :

Ե.Չ.ԳԱՅԻՆ

Լրագրոյն անցեալ շաբթուան թերթին մէջ
հրատարակուած մեծագոր տէրութեան խոհանարան
և մարդասէր անտեսութիւնը տեսանք, որ առանց
ազգ խաբելու իւր գթած և արդարաւէր հովանա-

ւորութեանը տակը եղած ամէն ազգաց և ամէն
վիճակի մարդոց հանգիստ ապրելուն հոգ տանե-
լով՝ գիտութեանց և արուեստից բաշխելով թիւն
կուտայ . մեկ կենցաղագուտ նոր բան մը հնարողին
իւր արուեստակցաց մէջ պատիւ կուտայ . յարգի
արուեստաւորներուն կարգը անցնելով . ինչպիսիք
սուրբէն տարի մը ազատ կ'ընէ . պատուոյ նշան
կուտայ . և մայրաքաղաքին մէջն ալ անոնց շինածը
գիւրաւ ծախելու համար տեղ կը յատկացնէ .
յատկացուցած տեղն ալ մայրաքաղաքի արքայոց
չէն միջիններուն մէկուն բակին մէջը ըլլալով ի-
մացնել կ'ուզէ որ՝ արուեստից յառաջգիտութեան
առանց ազգի և կրօնի խորութեան՝ մեծագոր տե-
րութիւնը թէ քաղաքականապէս և թէ կրօնապէս
իւր որաշարանութեանը տակը կ'առնէ :

Այլ մարդ մը իւր արուեստին մէջ յառաջ եր-
թարու բաւական էր իւր գրամական շահը մտա-
ծելը . և մենք ամէն ատեն կը տեսնենք որ՝ ճոր-
տար արուեստաւորները որ ուրիշներէն ազէկ կը
բանին, ուրիշներէն շատ ալ փառքի ունին : Ըսել
է որ՝ ուրիշներէն շատ ալ կը վատարին . և ուրիշ-
ներէն աւելի հանգիստ կ'ապրին . և որովհետեւ
յարգութիւնն ալ մարդոց հարստութեանը հետ
կ'աճի սովորաբար, ասանկները յարգութիւն ալ
կ'ըստանան : Այս խորհրդածութիւններու վրայ
հիմնելով մէկ կրնա խնդիր յարուցանել թէ իւր
լազարները առանձնաւորապէս միւսի աւելի ստակ
չափելու ձառքան սորվեցնելը բաւական չէր մի,
որ մեծագոր տէրութիւնը հասարակութիւնը հա-
մադրու համար թէ յարգութեան, թէ պատուոյ
և թէ շահու խոյժները մէկէն կը ցրեն : Այս
խնդիրը ընդհանրուն մենք ալ կը հարցնենք . ար-
դեօք բաւական չէր մի որ մեր աղոյք հասկըցնէ
ինք որ իրենց կեանքը հանգիստ անցնելու համար
կարգաւ, գրեւ, և մէկ արուեստ մը սորվի պէտք
է : Անք ասկիպ բաւական չի սեպելով, երբ կը
տեսնենք որ տղան ազէկ կը կարգայ, մաքուր կը
գրէ, կամ վարպետին իրեն ցուցուցած բանը ա-
զէկ և բոտ կանսի կը բանի, անոր իրեւ բաջա-
ւութիւն մէկ սլաքի վարձք մըն ալ կուտայ :
Անոնք որ տէրութիւնը որ իր բոլոր հպատակաց
բարեխնամ հօր պէս է, մեր ազգիկալուն համար
մէկ քաջալերութիւն ալ կուտայ . մերձաւոր շահ
մըն ալ կը ցուցնէ . որովհետեւ մարդոց շատին
տկարամտութիւնը անանկ է որ՝ հեռաւոր շահէն
չի շարժիր . Բնաւ հիմա փառքի լաճիլ անօր
նայեր . ասից եփսն ալ չէմ հար կ'ըսէ, հարկ է այս
խօսքին անպիտանութիւնը հասկըցնել :

Երբոր հովը սաստիկ ըլլայ և խոշոր աղբները ի-
րարու վրայ գլորելով երթան նէ, միայն թիակի
ուժով առաջ գացող նաւը կ'ըստիպուի առաջատար
բանալու որ ընթացքը հովուն և ալիքներուն ըն-
թացքին որքան հնար է նէ համեմատէ : Թէ որ
ասանկ չընէ նէ՝ ծանր վտանգի տակ կ'ընայ, աղբ-
ները նաւը կը կոխեն և կ'ընկղմեն : Այս դարուս
մէջ աշխարհքիս արուեստական յառաջագիտութիւն
ալ շատ է . թէ որ մեր արուեստներուն նաւակը
հին ատեններէն մնացած թիակներով առաջ տանե-
լու յամառինք նէ՝ նաւերինս կ'ընկղմենք . ժամա-
նակիս յառաջագիտութեանը համեմատելու համար
առաջատար բանալու եմք : Իստիս մէկ օրինակ մը
կրնայ ըլլալ մեծագոր տէրութեան Բաշիֆ փաշայ
տեսնական լրագրին մետաքսի վրայ ըրած խորհրդա-
ծութիւնը : Այնչէս հիմա մետաքսեայ կերպանե-
րուն ոստոյնանկութեան գործիքը ձեռքով կը բա-
նէր . մետաքսի թելերուն ալ հասար բարակը չէր
կայուեր . ինչպէս ըլլար նէ կ'ընկար . Զիմա ու-
տայնանկութիւնը շոգեշարժ մեքենայով կ'ըլլայ . ու
բու նոյնը մըն իրականաւ ըլլալով թելին հաստու-
թիւնը կամ բարակութիւնը միակերպ կ'ուզէ . հին
ժամանակէ 'ի վեր մետաքս չինելու համար սովոր-
ական եղած գործիքին (մանձրլին) ասպանիսդ
ները հանած մետաքսին առնող քիչ գտնելով, ու
բովհետեւ թելերը ուղղած միակերպութիւնը
չէն կրնար ունենալ . կ'ըստիպուին աման ծախել
կամ բնաւ չի կրնալ ծախել . անկէց ետքն ալ ապ-
րանքիս ստակ չընէր կոր ըսելով մետաքսի մշակու-
թիւնը ետ կը ձգէն . ահա մէկ երեւելի հարստու-
թեան մը պակասութիւն : Ուր են հիմա Տիար-
պէքիքի և Սադիկայի ալճախները . Պալքէսէրի
կուտը և ապա . Բաստամարուէի ապառազ, Սալա-
թիայի կարմիր կուտը . թօթաթու և խաղաղի
լիւրը . թօթիայի շալի . և այլն, և այլն . հովը ժառ-
կացած ատենը առաջատար չի կրցող բայցը նաւու
պէս ընկղմեցան . ասոնց տեղը Լաբուդայի ձեռա-
գործները բռնեցին . որ ազգութեան կողմէն վե-
րայիշեալ անիական ձեռագործներուն չի հասնին
ալ նէ, աժանութեան կողմէն անոնցմէ շատ գերա-

զանց են . որովհետեւ շոգեշարժ մեքենաներով բա-
նուելով՝ քիչ ժամանակի մէջ և քիչ բանուորի ձե-
ռօք, այսինքն քիչ ծախքով շատ ապրանք կ'ըլլէ . ու
բով գինն ալ աժան կ'ըլլայ . և մեր արուեստագետ-
ները ասոնց չափ աժան չի կրնալով հանել, արու-
եստին գաղաղեցնելու կ'ըստիպուին : Ար թու-
ղունք այն որ՝ Լաբուդայի ձեռագործներուն շատը
այս երկու առաւելութիւնը, ազգութեան ու
աժանութիւնը մէկէն ունին :

Արուեստներու յառաջագիտութեան համար
ուսման յառաջագիտութիւն հարկաւոր է . մեքե-
նաներու համար շարժիչ ուժերուն որքանութիւնը
և հանգամանքները և անոնք եղանակաւորելուն
կերպը գիտնալու է . որ մեքենականութիւնը կը
սորվեցնէ . և այս գիտութիւնն ալ մաթեմատիկ
քաղաք գիտութեան և բնագիտութեան (ֆիզիքա-
լէ) բարդութեամբ բան մըն է : Հանգիստ բաներ
բանելու համար . ինչպէս են ռսկերութիւն . ար-
ծաթագործութիւն . դարբնութիւն երկաթից (տե-
միրձիւնութիւն և չիլիկիւնութիւն), գարբնութիւն
պղնձից (պալարձիւնութիւն), անագաղծութիւն
(խաղաձիւնութիւն) բանելու համար քիմիական գի-
տութիւն պէտք է . որ ուրիշ շատ շահաւոր ար-
ուեստներու ալ դուռ կը բանայ . նկարէն կտաւ-
ներ շինելու կամ շինել տալու համար վերայգրեալ
ներէն զատ գծագրութեան արուեստ (աւսիմ) ալ
գիտնող պէտք է : Իստեք տեսականապէս ամէնուն
գիտացած և հաւանութիւն տուած բաներն են . բայց
գործի գալու որ ըլլայ նէ՝ բոլորովին անհմուտի
պէս կը վարուիմք : Վերայիշեալ օգտակար գիտու-
թիւնները՝ որոնցմով ազգին վիճակը պիտի ազէկ-
նայ նէ, քանի՞ դպրատան մէջ կը տեսնուին . և ա-
սոնց յառաջագիտութեանը համար ինչ փայլ կայ :
Սակայն ասոնք չըլլան նէ արուեստական նոր գիւտ
կամ չըլլար, կամ անհիմն և անկատար կ'ըլլայ . և
թէ որ այս գիտութիւնները իբրեւ առաջատար
մեր ազգին կառավարութեան նաւուն վրայ չի բա-
նամք նէ՝ հասարակաց յառաջագիտութեան հասան-
քին հետ պիտի չի կրնամք առաջ երթալ . պիտի
ընկղմինք : Մարդս սոլայութեան ժամանակէն մե-
ծամեծ բաներու կրթելու է . մեծութեան հասա-
կը սորվելու ժամանակ է . սորվածները գործադ-
րելու ժամանակ է . Իստեց ատոր վրայ ետքն ալ
ատիժ ունենանք խօսելու :

Վեհապատիւ սրբազան Տ. Յակոբ Պատրի-
արք հայրը Վերայիշեալ սուրբ Խաչի տօնին պատ-
ճառաւ լաւաբարութեամբ սուրբ Խաչ Լիկեղեցւոյ
տարեկան հանդէսը փառաւորելու գալով, հաճե-
ցաւ սեպտեմբերի 15ին ուրբաթ օրը յիշեալ սրբ
Լիկեղեցւոյ դպրատանը տնօրէն իմաստաւոր Տ.
Յովհաննէս քահանային, և նոյն սուրբ Լիկեղեց-
ւոյ եկեղեցական և դպրատանը ընկերութեան ան-
դամ քանի մը արժանապարգ անձանց աղաչանացը
զիջանելով դպրատունը այցելութեան երթալու, և
իւր ներկայութեամբը ուսումնասիրեց աշակերտե-
լոց արտին եռանդը աւելցնելու : Այն դպրատան
ուսանողներէն յառաջագործ մէկը Սրբազանին գա-
լուտեանը համար ծառ մը պատրաստած ըլլալով
աշխարհիկ լեզուով, բայց ճարտասանական ձեւե-
րով, կարգայ 'ի ներկայութեան սրբազան Պատրի-
արքին այն հանդէսին մէջ : Ինթերցումը լրմնու-
լէն ետքը սրբազան Հայրը իւր սուրբ օրհնութիւ-
նը շնորհեց մանկանց, և անոնց դասատու գիտ-
նական տիրացու Վրիգոր Տէր Յովհաննէսեան
Օմիւռնիոցի բարեջան վարժապետին . դպրատան
յառաջագիտութեանը ամէն կերպիւ հոգւով չափ
ջանացող բարեղարմ ազնուական Ինչլիշեան Աշան
աղային . և դպրատան բարեկարգութեանը և պայ-
ճառութեան գործադիր տնօրէն Տ. Յովհաննէս
իմաստաւոր քահանային, և բոլոր բարեջան ըն-
կերութեանը :

Վերայիշեալ ծառը՝ այս շաբթու լրագրոյն մէջ
տեղ չունենալուն համար եկող շաբթուան
թերթին Ռանապիւրական կը գնեմք : Այս օրպէս
զի չի կարծուի որ՝ այս ծառը աշխարհաբար չինու-
ղը և ընկերները գրաբար չինելու բաւականութիւն
չունին, անկէց ետքն ալ նոյն դպրատան աշակեր-
տոց յօրինած գրաբար ծառերն ալ, (որոնցմէ քա-
նի մը հատը արդէն քովերինս պատրաստ ունիմք),
ճառագիրներուն ստորագրութեամբ կը հրատարա-
կեմք : և կը խոստանամք որ, ուրիշ դպրատանց ար-
ժանագիտութեան վարժապետներն ալ իւրեանց աշա-
կերտացը շինածներէն գրաբար ծառ խրկելու ըլ-
լան, և տարագրութեամբ արժանի տեսնուի նէ՝ կը
ստիպենք :

Տրտայիզնի արժանապատիւ առաջնորդ Տ.
Սեպուպ շնորհաւոր ծայրագոյն վարդապետին օ-
գոստոս 26ին գրած նամակէն այս լրագրոյն կ'առա-

